

Kwalitatief Onderzoek

Ten Geleide

Kwalitatieve onderzoeksmethoden winnen terrein, althans in de praktijk van het empirisch onderzoek. Dat lijkt ons een goede reden voor bezinning op de vraag: wat wordt bedoeld met 'kwalitatief onderzoek' en 'kwalitatieve methoden'?

Zonder de aftandse methodenstrijd nieuw leven te willen inblazen, menen we dat een grondige behandeling van deze vragen alleen mogelijk is door aandacht te schenken aan de wetenschapstheoretische controverses met betrekking tot kwalitatief onderzoek. Uit de analyses van Hetebrij en Wardekker blijkt dat de discussie over kwalitatief onderzoek baat kan hebben bij het onderscheid tussen drie niveaus van reflectie: *empirisch onderzoek*, *researchprogramma*, en *wetenschaps-traditie*. Problemen die zich op het niveau van wetenschapstradities voordoen, zouden niet op het niveau van empirisch onderzoek kunnen worden opgelost. De auteurs waarschuwen voor een methodisch eclecticisme, waarbij onvoldoende rekening wordt gehouden met diepgaande verschillen op het niveau van wetenschapstraditie. De integratie van kwalitatieve en kwantitatieve methoden wordt weliswaar in de praktijk van het onderzoek nagestreefd, maar is wetenschapstheoretisch nog onvoldoende afgedekt, zo luidt hun waarschuwing.

Op het niveau van empirisch onderzoek blijkt één van de belangrijkste verschillen tussen kwalitatief en kwantitatief onderzoek te bestaan uit de mate van standaardisatie van gegevens verzamelen. Kenmerkend voor kwalitatief onderzoek is de open vorm van gegevens verzamelen waardoor ook onverwachte gebeurtenissen en buitenissige opinies tot hun recht kunnen komen. De vraag is dan hoe dit type onderzoek toch aan het criterium van *'intersubjectieve navolgbaarheid'* kan voldoen. Van IJzendoorn en Miedema beantwoorden deze vraag door de introductie van het onderscheid tussen 'technische' en 'argumentatieve' betrouwbaarheid. Maar

kwalitatief onderzoek moet niet alleen aan het betrouwbaarheids criterium worden getoetst; ook de bijna vanzelfsprekende validiteit van de resultaten moet aan de tand worden gevoeld middels drie strategieën: 'communicatieve', 'ideologie-kritische', en 'empirische' validatie. Alleen door kwalitatief onderzoek systematisch te toetsen aan de genoemde betrouwbaarheids- en validiteitscriteria, kan de geloofwaardigheid en daardoor de invloed ervan op de wetenschappelijke discussie worden vergroot.

Eén van de kwalitatieve methoden die grondig zijn getoetst aan genoemde criteria, is de *zelfrapportage*. Door het werk van Ericsson en Simon zijn mogelijkheden en beperkingen van deze methode duidelijk geworden. De Corte, Lowyck en Verschaffel beschrijven de zelfrapportage-methode zoals frequent toegepast in onderwijskundig onderzoek, en laten aan de hand van concrete voorbeelden zien hoe deze kwalitatieve methode nieuw licht kan werpen op het object van onderzoek. Omdat de zelfrapportage in bepaalde gevallen tekort schiet, pleiten de auteurs voor inbedding ervan in een breder arsenaal methoden. Daardoor wordt niet alleen een vollediger beeld van het onderzoeksobject verkregen, maar ook de mogelijkheid geschapen de betrouwbaarheid en validiteit van de zelfrapportage-gegevens te beoordelen. Overigens merken de auteurs op dat zelfrapportage soms betere gegevens oplevert dan de meer gebruikelijke kwantitatieve technieken: in dat geval worden de uitkomsten van kwantitatieve methoden gevalideerd aan die van de kwalitatieve benadering.

Zelfrapportage begint ook in de geschiedkunde een populaire benadering te worden. In dat geval spreekt men wel van *'orale geschiedenis'* ('oral history'). In onderscheid met het traditionele onderzoek naar schriftelijke bronnen (archiefonderzoek) steunt 'orale geschiedenis' op verbale rapportages van 'ooggetuigen' over gebeurtenissen in het verleden. In ons land is deze methode frequent en met succes toegepast door Du Bois-Reymond die in haar bijdrage laat zien hoe ook 'orale geschiedenis' moet worden getoetst aan betrouwbaarheids- en validiteitscriteria. Evenal bij De Corte, Lowyck en Verschaffel is ook hier de confrontatie met andere methoden (en andere onderzoekers)

van groot belang. Het is immers niet vanzelfsprekend dat de hedendaagse reconstructies van ervaringen uit een ver verleden een juiste weergave van dat verleden vormen. Wel kan door 'orale geschiedenis' de alledaagse schoolpraktijk goed in beeld worden gebracht. Om die reden pleit Du Bois-Reymond voor bredere toepassing van deze kwalitatieve methode in de pedagogiek en onderwijssociologie.

Kwantitatieve methoden hebben niet meer het monopolie op verwerving van wetenschappelijke kennis. De tijd is ook voorbij

dat kwantitatief en kwalitatief onderzoek vreedzaam en ongestoord naast elkaar konden voortbestaan. De integratie van beide benaderingen moet zorgvuldig wetenschapstheoretisch worden voorbereid. Daarnaast is het nodig in de onderzoekspraktijk te experimenteren met de verschillende benaderingen. Zowel de wetenschapstheoretische reflectie alsook de praktische onderzoekservaringen komen in dit themanummer aan bod.

*Namens de redactie
M. H. van IJzendoorn*